

**ታሪካዊ ማዕርፎታት አብ ሂወት
ሓርበኛ ተጋዳላይ ሰዉእ ሮሞዳን መ/ኑር**

ብዶ/ር አሕመድ ሓሰን ድሕሊ

ካብ ፈለማ ክንጅምር፡ ሃገራዊ ንቅሓት ተጋዳላይ ሮሞዳን መሓመድ ኑር፡ ድሕሪ ስዕረት ኢጣልያ አብ ካልኣይ ኩናት ዓለም፡ አብ እዋን ሞግዚትነት ብሪጣንያ ምስ ንጥፊታት ፖለቲካውያን ሰልፊታት ኤርትራዊ ጀሚሩ። ምስቲ ምንቅስቃስ ሓርነት ኤርትራ አብ 1958 አብ ውሽጢ ሕብረተሰብ ኤርትራ ዝወልዖ ናይ ሓርነት ቀንዴል ቅድሚ ምዝርጋሑ፡ አብ መጨረሻታ ሓምሳታትን መጀመርታ ሱሳታትን አብ ዓበይቲ ከተማታት ኤርትራ ከም ኣስመራን ምጽዋዕን ዝተኻየደ ናይ ሰራሕተኛታትን ተማሃሮን ርሱን ኣድማታት ድማ እናዓሞቀ ከይዱ።

መርበብ “ማእከል እስትራተጂያዊ መጽናዕቲ ኤርትራ” ኣብ ዝመጽእ ቀረባ መዓልታት ብዛዕባዚ ኣብነታዊ መራሒ ታሪኽ ከቅርብ ስለዝኾነ ግን፡ ሕጂ ነቶም ቀንዲ ኣብ ሂወቱ ዘሕለፎም ታሪኻውን ፖለቲካውን ማዕርፎታት ኢና ክንርእ። ሰውራዊ ተጋዳላይ ሮሞዳን ሸዱሸተ ዕቁዳት ካብ ዕምሩ፡ ንምእንቲ ሓርነት ህዝቡን ናጽነት ሃገሩን ኣብ ታሪኻዊ፡ ፖለቲካዊ፡ ስነ-ሓሳባዊ፡ ማሕበራውን ወተሃደራውን ቃልሲዩ ኣሕሊፉዎ። ማሕበራዊ ፍትሒ ንምህናጽን ደሞክራሲያዊ መንፈስ ንምዕማቀን ዝካየድ ቃልሲ ካብቲ ምእንቲ ሓርነት ዝካየድ ኩናት ኣመና ዝጸንከረ ምጻኑ ጽቡቕ ገይሩ ስለዝፈልጥ ከኣ፡ ሃገር ንምህናጽ ኣብ ኩሉ መዳያት ብደረጃ መሪሕነትን መሰረትን ኣድማዒ ተራ ምጽዋቱ ዘገርም ኣይኮነን።

- 1 ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኩር፡ ኣብ 1938 ኣብ'ታ ኣብ ገምገም ቀይሕ ባሕሪ እትርከብ ሕርጊጎ ተወሊዱ። ዝለዓለ ደረጃ ትምህርቲ ንምርካብ ናብ ካይሮ ቅድሚ ምኻዱ ከኣ፡ መባእታዊ ትምህርቱ ኣብኣ ተማሂሩ። ኣብ ውሽጢ ሃዋሁው ናይ'ታ ምስ ሃገራውያን ሓርነታውያን ምንቅስቃሳት ኣህጉር ኣፍሪቃን ሳልሳይ ዓለምን ዓቢ ምድግጋፍ ዝነበራ ኣልናስርያ ድማ፡ ኣብ ኩሉ ፖለቲካዊ ንጥፊታት ኤርትራውያን ተማሃሮ ተጸንቢሩ።
- 2 እቲ ኣብ ኤርትራ ተወሊዱ ዝዓበየን ኣብ መድረኽ ሰውራዊ ምስፍሕፋሕ ሳልሳይ ዓለም ዝጎበዘን ሃገራዊ ስምዒቱ ከኣ፡ ሓደ ካብቶም ኣብ 1963 ወተሃደራዊ ስልጠና ንምውሳድ ናብ ሶርያ ዝኸዱ ቀዳማይ ዙር መንእሰያት ተማሃሮ ኤርትራ ንኸኸውን ኣብቂዑዎ እዩ።
- 3 መራሒ ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኩር፡ ምስቶም ኣብ ምዕራባዊ ክፋል ኤርትራ ተደራቶም ዝነበሩ ጀመርቲ ዕጥቃዊ ቃልሲ ተጋደልቲ ብጸት ሰዉእ ሓምድ እድሪስ ዓዋተ ኣብ 1964 ተጸንቢሩ።
- 4 ሰዉእ ሮሞዳን፡ ሓደ ካብቶም ወተሃደራውን ፖለቲካውን ስልጠና ንምውሳድ ናብ'ታ ብመሪሕነት ሰውራዊ መራሒ ማኦ ባህላዊ ሰውራ እተካይድ ዝነበረት ህዝባዊት ቻይና ዝኸዱ ተጋደልቲ ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ እዩ ነይሩ።
ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኩር፡ ታክቲክን እስትራተጂን ሓርነታዊ ኩናት ብዝምልከት ግብራውን ክለሳ-ሓሳባውን ወተሃደራዊ ስልጠና ወሲዱ እዩ።

ቻይና ኣብቲ ካብ 1935 ክሳብ 1948 ዝቀጸለ ናይ 13 ዓመታት ነዊሕ መስርሕ ቀይሕ ሰራዊትን ካብቲ ሓይልታት ሻንጋይ ሼክ ዝፈጠርሉ ዓቢ ከበባ ንምውጻእ ሰውራ ቻይና ዳግመ ስርርዕ ብምክያድ ናብ ፔኪን ቅድሚ ምግስጋሱ ዝኸደ ወተሃደራዊ ምዝላቅን ዓቢ ተመኩሮ ከሲባ እያ። ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር ምስ ናይ ቃልሲ ብጻዩ ተጋዳላይ ኢሳይያስ ኣፈወርቂን ካልኣት ተጋደልቲን ሓደ ካብ ዝቀሰምዎ ፖለቲካዊ ትምህርቲ ብዛዕባ ኣመሰራርታ ፖለቲካዊ ሰልፊን ኣገባብ ኣፈታትሓ ካልኣውን ቀዳማውን ግርጭታትን ዝምልከት ነይሩ። መሪሕነት ቻይናውን ነዚ ጉዳይ'ዚ ልዑል ኣቃልቦ ሂቡዎ ነይሩ። እዚ ትምህቲ'ዚ ኣብ ተጋደልቲ ሮሞዳን መ/ኑርን ኢሳይያስ ኣፈወርቂን ርኡይ ኣሰር ገዲፉ እዩ። ቀይሕ ሰራዊት ቻይና ካብ ከበባ ሓይልታት ሻንጋይ ሼክ ንምውጻእን ዳግም ናብ ፔኪን ንምምላስ ዘዝለቆ ናይ 12,500 ኪሎ ሜተር ርሕቀት ኣብ እንዝከረሉ ህሞት ከኣ፡ እቲ ሰውራ ኤርትራ ኣብ 1979 ሓይሉን ኣጽዋሩን ንምዕቃብን ወተሃደራዊ ዓቕሙ ንምውዳብን ኣብታ ካብ መስመር ሎጂስቲክ ጸላኢ ዝረሓቀትን ብጽንኩር ናይ መጓጎዝያ መስመር እትፍለጥን ኣብ ሰሜናዊ ጫፍ ኤርትራ ትርከብ ከተማ ናቕፋ ዝገበሮ ምዝላቕዩ ቅጅል ዝብለና። ብተወሳኺ ከተማ ናቕፋ ብዓባይቲ እምባታት ዝተኸበት ብምዃና ንኣድማዕነት ሓይሊ ኣየር፡ ታንኪታትን ከበድቲ ኣጽዋርን ጸላኢ ኣምኪናቶ እያ። እዚ ድማ ህዝባዊ ሰራዊት ሓርነት ኤርትራ ሓያል ጸረ መጥቃዕቲ ብምክያድ ኣብ 1988 ንእስትራተጂያዊት ከተማ ኣፍዓበት፡ ኣብ 1990 ንከተማ ምጽዋዕ፡ ኣብ 1991 ከኣ ንከተማታት ኣስመራን ዓሰብን ሓራ ቅድሚ ምግባሩ፡ ኣብቲ ንሓደ ዕቁድ ማለት ካብ 1978 ክሳብ 1988 ዝቀጸለ ናይ ምርብራብ ኩናት ኣብ ልዕሊ ሓይልታት ጸላኢ ተኸታታሊ ጽፍዒት ብምውራዱ ሞራሉ ክብ ክብል ከሎ፡ ብኣንጻሩ ኣሃዱታት ጸላኢ ሞራሉ እናሰፈፈ ይኸይድ ነይሩ።

5- ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር፡ ነቲ ካብ ጥቅምቲ 1966 ክሳብ ሚያዝያ 1968 ን19 ኣዋርሕ ዝቀጸለ ስልጠና ወዲኡ ምስ ተመልሰ፡ ኣብታ ብተጋዳላይ መሓመድ ዓሊ ዕመሮ ትምራሕ ዝነበረት ራብዓይቲ ክፍሊ ፖለቲካዊ ኮምሽነር ኮይኑ ስለዝተመደበ፡ ፖለቲካዊ ኅሰንስ ክህብ ጀሚሩ።

6- ውሽጣዊ ግርጭታት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራ እናከፍኦ ምስ ከደን ኣብ ውድባዊ ቅርጺን ፖለቲካዊ ፕሮግራምን ኣድላዩ ምእራማት ክካየድ ዝሓትት ድምጺታት እናበዘሐ ምስ መጻን ድማ ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር ምስ ካልኣት ተጋደልቲ ንሳልሰይቲ፡ ራብዓይቲን ሓመሽይቲን ክፍልታት

ከምቲ ኣብ ጽሑፋትን ሰነዳትን ሰውራ ኤርትራ ዝግለጽ ኣብ ሓደ “ስሉሳዊ ሓድነት” ዝተሰምዩ ክሊ ኣብ ምስማር ኣድማዒ ተራ ተጻዊቱ እዩ።

7- ሓደ ካብቲ ዘገርም ታሪኻውን ፖለቲካውን ፍጻመታት ድማ፡ ተጋዳላይ ሮሞዳን መሓመድ ኑር፡ ኣብቲ ኣብ 1969 ኣብ ኣዶብሓ ዝተኻየደ ጉባኤ ዘይተሳተፈ ክነሱ ጽሓፊ “ጠቕላሊ መሪሕነት” ኮይኑ ምምራጹ እዩ። ከም ዝፍለጥ ሰወእ ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር ንሕክምና ናብ ዓደን ቅድሚያ ምኻዱ፡ ኣብቲ እዋንቲ ኣብ ዳንካልያዮ ነይሩ። ካብቲ ዘደንጹ ድማ ሓድነት ክፍልታትን ትካላት ተጋድሎ ሓርነት ኤርትራን ብዝምልከት ሓሳባትን ኣረኣጊያን ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር፡ ካብ ዕላማታት ሃንደስቲ ጉባኤ ኣዶብሓ ዝተፈልየዮ ነይሩ። ስለዚ ከኣ ተጋዳላይ ሮሞዳን ንጽሓፊ “ጠቕላሊ መሪሕነት” ብምንጻግ ካብ ሓላፍነት ክወርድ ምህታቱ ዘገርም ኣይኮነን።

8- ድሕሪ ጉባኤ ኣዶብሓ፡ ጠቕላሊ መሪሕነት ኣብ ነንሓድሕዱ ዕልዋ ብምክያድ ንሸዱሽተ ኣባላቱ ምስ ኣሰረን ንገለ ንምቅንጻል ውጥን ምስ ኣውጽአን ገለ ኣባላቱ ከም ተጋዳላይ ኢሳይያስ ኣፈወርቂ ገዲሮምዎ። ሰወእ ሮሞዳን መ/ኑር ነቲ ጠቕላሊ መሪሕነት ዝፈጸሞ ቀታሊ ጌጋታት ንምእራምኳ እንተ ፈተነ፡ ነቲ ጉዳይ ብውሽጢ ኮይንካ ምእራም ዘይክኣልን ጽንኩርን ኮይኑ ስለዝረኸቦ፡ ንምልዋጡ ናይ ግድን ናብ ሓድሽ ውድብ ምምስራት ክእቶ ከምዘለዎ ተረዲኡ። ብልክዕ ከኣ ኣብ 1970 ኣብ ዳንካልያ ስድሓ-ዔላ ውድብ ህዝባዊ ሓይልታት ሓርነት ብምምስራት ተፈጸሙ።

9- ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር ምስ ገለ ብጾቱ ብቀዳምነት ተጋዳላይ ኢሳይያስ ኣፈወርቂ፡ ኣብ ውሽጢ ዝተሓላለኸን ተለዋዋጢን ውሽጣውን ዞባውን ኩነታትን ብስነ-ሞጎት ዝሓል ኩናት ዝምራሕ ኣህጉራዊ ሃዋሁውን ንተመኩሮ ሰውራ ኤርትራ ድሕሪ ምግምጋምን ብግብራውን ክለሳ-ሓሳባውን ሸነኽ ካብ ተመኩሮ ቻይና ብምጥቃምን፡ ካብ ውልቃዊ ረብሓ ዝበገስ፡ ብኣንጻር ካልኦት ሓርነታውያን ምንቅስቓሳት ሳልሳይ ዓለም ንሰውራ ኤርትራ ዘየገልግል ዘይመትከላዊ መርገጺ ሕብረት ሶቪት ነበር ብምርዳእን ንመስርሕ ቃልሲ ህዝቢ ኤርትራ ዝመርሖ፡ ናብ ዕላማታቱ ንምብጻሕ ኣንፈቱን ፖለቲካዊ ኣተሓሳስባኡን ዘማእዝን ሰልፌ ምምስራት ኣገዳሲ ምኳኑ ናብ ዕግበት በጺሖም። እታ ኣብ መጀመርታ መስርሕ ሓርነታዊ ቃልሲ፡ ንሰውራ ኤርትራ ዝሓገዘት ህዝባዊት ቻይናውን

እንተኾነት፡ ምስ ኣይድዮሎጂያዊ መርገጺታታን ምስቲ ኣብቲ ግዜቲ ቻይና ባዕላ እትገልጽ ምስ ሃጺያዊት ኣሜሪካ ታሪኻዊ ምሕዝነት ዝነበሮ መስፍናዊ ስርዓት ኢትዮጵያ ምትእስሳር ዘይብሉን ካብ ናይ ረብሓ ሕሳባት ብምንቃል መርገጺኣ ለዊጣ። ኣብ ውሽጢ ዚ ኤርትራዊ፡ ዞባውን ኣህጉራውን ፖለቲካዊ ሃዋሁው ድማ ምስጢራዊ “ሰልፊ ህዝቢ” ኣብ 1971 ኣብ ውሽጢ ህዝባዊ ኣይልታት ኣርነት ኤርትራ ተመስሪቱ። ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር ከኣ ኣደ ካብቶም ቀንዲ መራሕቱ ነይሩ።

10- ሰዓሊ ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር፡ ኣብ ውሽጢቲ ኣብ መንጎ ኣይልታት ሰውራዊ ባይቶን ህዝባዊ ኣይልታት ኣርነት ኤርትራን ዝካየድ ዝነበረ ኡናት ኣድሕድ ንሰለስተ ወገናት ህዝባዊ ኣይልታት ኣርነት ኣብ ምስማር ኣገዳሲ ተራ ተጻዊቱ እዩ። ከም ውጽኢቱ ከኣ ኣብ 1977 ህዝባዊ ግንባር ኣርነት ኤርትራ ተወሊዱ። ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር ከኣ ንኣደ ዕቁድ ምሉእ ዋና ጽሓፊ ናይቲ ውድብ ኮይኑ ተመሪጹ። ኣብቲ ኣብ 1987 ዝተቃንፀ ካልኣይ ጉባኤ ህዝባዊ ግንባር ከኣ ተጋዳላይ ኢሳይያስ ኣፈወርቂ ተኪኡዎ።

11- ሰውራ ኤርትራ ብ24 ግንቦት 1991 ንመግዛእቲ ኢትዮጵያ ካብ መላእ መሬት ኤርትራ ብምጽራግ ኣርነት ኤርትራ ኣዊጁ። ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር፡ ኣብ ኣደ ምስኡ ዝገበርኩዎ ቃለ መጠይቅ፡ “መላእ መሬት ኤርትራ ኣራ ምስ ወጸ፡ ንድሕሪት ብምምላስ ናይ ቃልሲ ተዘኩሮታቲይ ክፍትሽ ምስ ጀመርኩ፡ እቲ ኩሉ ዝሓለፈ ጽንኩርን ዝተሓላለኸን ታሪኻዊ መድረኻት፡ ፖለቲካዊ ምዕባሊታት፡ ውሽጣዊ ቁርቁሳት፡ ኡናት ኣድሕድ፡ ኢትዮጵያ ትክተሎ ዝነበረት ናይ ዝባደመ መሬት ፖሊሲን እቲ ብሕብረት ሶቬት ነበርን ስዓብታ ሃገራትን ዝሕገዝ ዝነበረ ዓሰርተ ወተሃደራዊ ወራራት ኡትዮጵያን ዘጠቃለለ ካብ መጨረሻታ ካልኣይ ኡናይ ዓለም ክሳብ 24 ግንቦት 1991 ዝሓለፎ መስርሕ ቃልሲ ኤርትራ ኣደ ድሕሪ ኣደ ክውሕዝ ምስ ጀመረ፡ ነቲ ኣብ ኣእምሮይ ንዓመታትን ዕቁዳትን ተኸዚኑ ዝነበረ ተዘክሮታት እናስተንተንኩ ካብ ዓይነይ ዝነጥብ ዝነበረ ንብዓት ክቆጻጸሮ ኣይከኣልኩን” ክብል ገለጹለይ።

12- ድሕሪ ኣርነትን ክሳብ መጀመርታ ናጽነት ማለት ካብ 1991 ክሳብ 1994 ሰዓሊ ሮሞዳን መ/ኑር ኣብ ግዝያዊ መንግስቲ ኤርትራ ከም

አማሓዳሪ ዞባ ሰሜናዊ ቀይሕ ባሕሪን ሚኒስትር ፍትሒን ኮይኑ አገልጊሉ።

13- ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኑር: አብቲ አብ ከተማ ናቕፋ እብ 1994 ዝተቃንዐ ሳልሳይ ጉባኤ ህዝባዊ ግንባር ሓርነት ዝተሳተፉ ጉባኤኛታት: አብ ደረጃ ግንባር ይኹን መንግስቲ ካብ ሓላፍነት ናጻ ክገብርዎ ጠለብ ብምቅራብ: ካብ መስርሕ ቃልሲ ግን ፍጹም ከብኩር ከምዘይኮነ አረጋጊጹ።

14- ሰወጺ ሮሞዳን መ/ኑር ካብ ወግዓዊ ፖለቲካዊ ሂወት'ኳ እንተ ተፈልዩ: ካብ ሓፊሻዊ ፖለቲካዊ ሂወት ግን አይርሓቀን። ልቡን አእምሮኡን ከም አፍ ደገ ገዝኡ ንኩሉ ክፉት ስለዝነበረ: ብዘይቆጸራ እናመጹ ጸገማቶምን ዘጋጠሞም ናይ ሂወት ብድሆታትን ክገልጽሉ ከለዉ ናይ ሓገዝ ኢዱ ካብ ምዝርጋሕ ድሕር ዝበል አይነበረን። ብዝተኻእለ መጠን ጸገማት ሰባት ንምፍታሕ ሚኒስትራታትን ትካላትን መንግስቲ ካብ ምኽራካሕ'ውን አየቋረጸን።

15- አብነታዊ መራሒ ሮሞዳን መ/ኑር: ዋላ ሓንቲ መዓልቲ'ውን ትኹን ብዛዕባ ንዋይ: ሓላፍነትን ተፈላጥነትን አናድዩ አይፈልጥን እዩ። እኳ ድኣ አብቲ ናይ 58 ዓመታት ዕምሪ ቃልሲ አብ 1962 አብ ተጋድሎ ሓርነት

ኤርትራ ዝተሰለፈሉ ክሳብ መዓልቲ መስዋእቱ 2021 ንምእንቲ ዓወት ሰውራኡን ሓርነት ህዝቡን ተወዳዳሪ ብዘይብሉ ምቅሉልነትን ስነትን ተቃሊሱ።

16- ስዉእ ተጋዳላይ ሮሞዳን መ/ኩር፡ መስርሕ ዳግመ ህንጻ ሃገርን ዞባውን ኣህጉራውን ምዕባላታትን ፍጻሜታትን ብቀረባ ይከታተል ነይሩ። ብተወሳኺ ታሪኻውን ፖለቲካውን መጻሕፍቲ ኣብ ምንባብ ልዑል ተገዳስነት ነይሩዎ። ምስኡ ናይ ምርኻብ ዕድል ኣብ ዝረኽበሉ እዋን ከኣ ብዛዕባ ዝተፈላለዩ ጉዳያትን ፍጻሜታትን ንመያየጥ ኔርና። ነቲ ዕድል ተጠቂመ ከኣ ተዘኩሮታቱ ክጽሕፍ ይሕብሮ ነይረ። ንሱ'ውን ኣብ'ቲ ዘቅርበሉ ዝነበርኩ ሓሳባት ምሳይ ይሰማማዕ'ኳ እንተ ነበረ ተግባሩዎዶ ኣይተግበሮን ግን ክሳብ ሕጂ ዝፈልጦ የብለይን። ሕጂ ግን ንሱ ሓሊፉ ኣሎ። ነቲ ክሳብ ሕጂ ዘይነጸረ ገለ ታሪኻውን ፖለቲካውን ፍጻሜታትን መድረኻትን ሰውራ ኤርትራ ኣብ ምብራህ ከም መወከሲ ከገልግል ስለዝኽእል ከኣ ፈጹሙዎ ክኸውን እትስፎ።